

Alina BALCZYŃSKA-KOSMAN

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

ORCID: 0000-0002-5003-2129

Wizerunki medialne Ukrainek w dobie wojny z Rosją w tygodniku „Newsweek Polska” – obraz zmian reprezentacji prasowych kobiet w perspektywie roku wojny

Streszczenie: Celem artykułu jest ukazanie wizerunków medialnych Ukrainek w tygodniku opinii „Newsweek Polska” na początku wojny z Rosją, jak i z perspektywy roku od rozpoczęcia działań wojennych. W procesie informowania o przebiegu wojny rosyjsko-ukraińskiej szczególną rolę odegrały media, ukazujące mieszkanki Ukrainy w zróżnicowanych rolach matek, żon, opiekunek domowego ogniska, ale także kobiet aktywnych, często żołnierek walczących z najeźdźcą. Analiza zawartości przekazów na łamach „Newsweeka” wykazała zmiany w sposobach ukazywania Ukrainek. Medialne reprezentacje kobiet Ukrainy w tygodniku „Newsweek”, jako konsekwencja wojny uległy przeobrażeniu – od stereotypowych ról, w których ukazywane są najczęściej kobiety, poprzez ofiary wojny, do obrazów osób walczących ramię w ramię z mężczyznami. W 2023 roku w badaniach odnotowano ponadto spadek zainteresowania problematyką wojny rosyjsko-ukraińskiej na łamach tygodnika „Newsweek Polska”.

Słowa kluczowe: wizerunki, Ukraina, kobiety, wojna, „Newsweek Polska”

Wstęp

Agresywna inwazja Rosji na Ukrainę w 2022 r. i trwająca już ponad rok wojna sprawiły, że za cel badań obrano ukazanie medialnych reprezentacji Ukrainek w czasie wojny z Rosją, odwołując się do analizy wizerunków kobiet ukraińskich prezentowanych w tygodniku opinii „Newsweek Polska” w pierwszych tygodniach wojny, a także rok po rozpoczęciu rosyjskiej ofensywy. Zasadniczym celem artykułu jest, w związku z działaniami wojennymi w latach 2022–2023, zbadanie czy wizerunki Ukrainek w tygodniku „Newsweek” są wolne od stereotypów. Celem szczegółowym badań jest przedstawienie zróżnicowanych portretów kobiet ukraińskich i ról społecznych przez nie pełnionych w czasie działań wojennych w Ukrainie oraz w trakcie procesów uchodźczych do Polski na podstawie reprezentacji ukazywanych w „Newsweeku” od rozpoczęcia inwazji rosyjskiej w lutym 2022 r. do końca listopada 2023 roku.

Należy zauważyć, że obraz narodu ukraińskiego tak w polskiej, jak i ukraińskiej perspektywie historycznej przez wiele lat był niejednorodny – często obciążony багаżem uprzedzeń i stereotypów. Tym bardziej interesujące wydaje się przybliżenie, poprzez analizę zawartości przekazów w tygodniku „Newsweek Polska”, współczesnych wizerunków kobiet w Ukrainie w czasie wojny z Rosją, zarówno pod kątem przełamywania stereotypów płciowych, jak i barier narodowych między Polakami i Ukraińcami. Podstawowa hipoteza badawcza oscyluje wokół przypuszczenia, że agresywna polityka Rosji i inwazja tego państwa, na początku 2022 roku na Ukrainę, ukazywane na bieżąco w przekazach prasowych na przykładzie tygodnika „Newsweek”, przyczyniły się do

zmian w sposobach relacjonowania współczesnej Ukrainy i wizerunków jej mieszkanki na łamach tygodnika „Newsweek”.

Zagadnienie reprezentacji kobiet w mediach, ich wizerunków w przekazach czy ukazywania płci żeńskiej w niestereotypowych rolach to rozległy temat, często poruszany w literaturze przedmiotu (por. Balczyńska-Kosman, 2017; Norris, 1997; Braden, 1996; Raicheva-Stover, Ibroscheva, 2014). Z kolei problematyka dotycząca portretu współczesnej Ukrainy w Polsce podejmowana jest przez wielu autorów (por. Tymkiv, 2009; Hofman, Maguś, 2014; Podhorecki, 2022). Jednak badania poświęcone reprezentacjom medialnym kobiet podczas wojny Rosji z Ukrainą to stosunkowo nowy problem, niezajdujący jeszcze szerokiego odzwierciedlenia zarówno w publikacjach politologicznych, jak i medioznawczych (por. Balczyńska-Kosman, Narożna, 2023). Bliskie związki między mediami a polityką generują pytania o naturę i wpływ treści przekazów na kobiety oraz ich aktywność w sferze publicznej także w czasie szczególnym – wojny. Niniejszy tekst jest zatem skromną próbą wypełnienia luki w omawianej tematyce.

Pod względem metodologicznym artykuł odwołuje się przede wszystkim do teorii komunikacji. Wśród najważniejszych sposobów prowadzenia badań znalazły zastosowanie: metoda analizy zawartości przekazów prasowych, metoda ilościowa oraz porównawcza.

Na potrzeby badania przeanalizowano łącznie 30 numerów tygodnika społeczno-politycznego o profilu liberalnym pt. „Newsweek Polska”, wydanych w okresie od 21 lutego do 1 maja 2022 roku (10 numerów), 10 numerów tegoż pisma, które ukazywały się od 2 stycznia 2023 r. do 5 marca 2023 roku, w tym jedno wydanie specjalne z 2023 r. w całości poświęcone Ukrainie oraz 10 wydań tygodnika wydanych w okresie od 4 września do 26 listopada z 2023 r. (ostatni numer poddany analizie). Ramy czasowe próby badawczej zostały nakreślone z jednej strony datą wybuchu wojny rosyjsko-ukraińskiej w lutym 2022 roku (cezura otwierająca badanie), z drugiej momentem ukończenia tekstu w listopadzie 2023 roku (cezura zamykająca badanie), przy czym istotnym w badaniu okazało się ukazanie zmian w relacjach prasowych z perspektywy roku od wybuchu wojny.

Szczególną uwagę poświęcono takim gatunkom dziennikarskim jak: reportaż, wywiad i komentarz, felieton. Autorka uwzględniła również materiały ilustracyjne w postaci fotografii i grafik związanych z omawianym tematem oraz okładki pisma.

Autorka tekstu starała się skoncentrować na tym, w jaki sposób ukazywano ukraińskie kobiety w zgromadzonym materiale empirycznym, kładąc nacisk na różnorodność ról, w których były one przedstawiane. Podstawową jednostkę badawczą stanowiły poszczególne teksty zamieszczone w tygodniku opinii, klucz kategoryzacyjny dotyczył wyboru zagadnień związanych z Ukrainkami w tekstach, a następnie określenia ról społecznych, w jakich ukazywano mieszkanki Ukrainy w „Newsweeku”. Analizowane kategorie obejmowały zarówno tradycyjne i stereotypowe role kobiet ukraińskich (matki, żony, siostry, młode dziewczyny, seniorki, opiekunki domowego ogniska, ofiary wojny, emigrantki na rynku pracy w Polsce, uchodźczynie), jak i nowe reprezentacje kobiece (kobiety walczące z wrogiem, organizatorki życia społecznego, działaczki i aktywistki, przedsiębiorczynie, żołnierki).

Pojęcie reprezentacji medialnych wiąże się ze sposobami przedstawiania wizerunków określonych społeczności, w tym przypadku Ukrainek, przez media. W literaturze przedmiotu pojęcie „wizerunku” (Narożna, 2018) zasadniczo ujmuje się w trzech znaczeniach jako: obraz podmiotu ukształtowany w świadomości ludzi (zbiór schematów

myślowych w tym stereotypów i uprzedzeń), zbiór znaczeń i symboli sprawiających, że podmiot jest rozpoznawalny (zbiór wizualnych i niewizualnych znaków), a także sposób, w jaki ludzie opisują i odnoszą się do danego podmiotu (zbiór wzorów zachowań) (Adamus-Matuszyńska, 2010, s. 11–12). Badaczka w niniejszym tekście odnosi się do pierwszego znaczenia tego pojęcia.

Kluczowym terminem w rozważaniach staje się ponadto pojęcie „stereotypu”. Według amerykańskiego publicysty Waltera Lippmanna stereotyp to obraz w ludzkiej głowie, twór świadomościowy, pozwalający porządkować określony wycinek rzeczywistości, bez konieczności osobistego doświadczenia lub przed jego wystąpieniem. Stereotypy tworzą określone role społeczne, które z kolei utrwalane są za pośrednictwem mediów (por. Balczyńska-Kosman, 2017, s. 82). W obszarze nauk społecznych pojęcie „stereotypu” wiąże się z uproszczonym postrzeganiem ról pełnionych przez kobiety i mężczyzn. Jak zauważa Beata Pająk-Patkowska, stereotypy płciowe od społecznych różnią się większym stopniem złożoności oraz nacechowaniem emocjonalnym. Autorka wyróżnia dwa podstawowe rodzaje stereotypów płciowych: stereotypy cech związanych z płcią oraz stereotypy ról płciowych (Pająk-Patkowska, 2012, s. 69–70). O ile pierwsze opisują jacy są członkowie badanej społeczności, o tyle drugie dotyczą ról społecznych przypisywanych kobietom i mężczyznom w społeczeństwie. Odmienność ról społecznych pełnionych przez płcie stała się jednym z istotnych kryteriów podziału kultur na męskie i kobiece w koncepcji Geerta Hofstede, który męskość utożsamia z pojęciami sukcesu, pieniędzy i rzeczy a kobiecość/żeńskość z troską o innych i jakością życia (Mikułowski-Pomorski, 2012, s. 408–409). Z kolei Dorota Zaworska-Nikoniuk zwraca uwagę na zróżnicowane podejścia w badaniach stereotypów. Autorka wyróżnia cztery możliwe ujęcia: strukturalne, kulturowe, motywacyjne oraz poznawcze (Zaworska-Nikoniuk, 2008, s. 29–30). Pierwsze z nich odnosi się do nabywania stereotypów przez obserwację ról społecznych. W perspektywie kulturowej wskazuje się, że człowiek przyśwaja stereotypy poprzez stosowanie systemu nagród lub kar za przejawianie określonych zachowań. W podejściu motywacyjnym natomiast akcentuje się związek między celami i motywacjami człowieka a jego podatnością na stereotypy. Z kolei ostatnie ujęcie – poznawcze zwraca uwagę na kierowanie się stereotypowym myśleniem w sytuacjach, kiedy jednostka ma do czynienia z dużą liczbą informacji, często sprzecznych ze sobą. Z zaprezentowanych wymiarów stereotypów na gruncie badań medioznawczych, badaczka uznaje ujęcie strukturalno-poznawcze za szczególnie istotne przy analizie wizerunków medialnych Ukrainek na łamach wymienionego tygodnika.

Obraz Ukrainek – reprezentacje medialne przed rokiem 2022

Atak zbrojny Rosji na Ukrainę rozpoczęty w dniu 24 lutego 2022 roku i zmieniający realia nie tylko naszego sąsiada, lecz również całej Europy z pewnością stał się tematem pierwszoplanowym w polskiej prasie – tak w gazetach, jak i w czasopiśmie. Zainteresowanie nim trudno porównać z jakąkolwiek inną problematyką zagraniczną. Obraz Ukrainy i jej mieszkańców w przekazach medialnych sprzed wojny z Rosją był często niejednoznaczny, nacechowany pamięcią zbiorową i rozliczeniami historycznymi. Wizerunek ten jednak, już w pierwszych tygodniach wojny rozpętanej przez Federację

Rosyjską, zaczął się systematycznie zmieniać i w rezultacie, nigdy wcześniej nie był tak spójny, jak na początku 2022 roku.

Stosunki polsko-ukraińskie w przeszłości nie należały do najłatwiejszych. Masowe zbrodnie na Wołyniu w latach 1942–1943 czy Akcja „Wisła” w 1947 r. odcisnęły piętno na wzajemnych relacjach i przyczyniły się do powstania stereotypów narodowych po każdej ze stron oraz utrwalonego wizerunku dwóch nacji (Strykowska, 2014, s. 191). Kluczową rolę w przełamaniu negatywnego obrazu Ukraińców wśród Polaków odegrały wydarzenia pomarańczowej rewolucji rozgrywające się od listopada 2004 r. do stycznia 2005 roku po sfałszowanych wyborach prezydenckich, jako seria społecznych protestów w Ukrainie relacjonowanych na bieżąco przez media.

Symbolem bezkrwawej rewolucji w Ukrainie stało się słowo „Majdan” utożsamiane z kijowskim Majdanem Niezależności – symbolizującym zarówno rewolucję, jak i protestujących (Kowal, Wapiński, 2014, s. 179). Według Pawła Kowala i Macieja Wapińskiego, pomarańczową rewolucję w polskiej prasie cechował idealistyczny opis wydarzeń jako święta z udziałem całego narodu ukraińskiego. Z drugiej strony w publicystyce – jak zauważają Autorzy – widoczny był obraz „dwóch Ukrain” – zachodniej utożsamianej z językiem ukraińskim i wschodniej rosyjskojęzycznej (Kowal, Wapiński, 2014, s. 188).

Badając współczesne reprezentacje Ukrainek w mediach warto zauważyć, że w społeczeństwie ukraińskim przez wiele lat utrwalany był patriarchalny model relacji damsko-męskich, oparty na drugoplanowej roli kobiety, której aktywność i samodzielność w sferze publicznej była znikoma a działalność „zawodowa” sprowadzała się do pracy w domu, opieki i wychowywania dzieci. Z drugiej strony, w świadomości społecznej Ukraińców obecny był mit Berehyni – słowiańskiej urodziwej bogini, stojącej na straży tożsamości narodowej, gotowej do obrony własną piersią domowego ogniska (Lesiewicz, 2014, s. 92). Jak zauważa Adriana Rybak, nieobecność kobiet w sferze publicznej wynikała z zaszłości historycznych, tradycji prawosławnej, oraz skutków II wojny światowej, która zaburzyła naturalną strukturę społeczną. Role społeczne przypisane płciom w mentalności Ukraińców są nadal silne i towarzyszą im od dzieciństwa, a ukazywanie kobiet ukraińskich, jako pań domu, żon i matek to rezultat zakorzenionych w świadomości narodu ukraińskiego stereotypów płciowych (Rybak, 2017, s. 52–53). Taki obraz mieszanek Ukrainy utrwały do wybuchu wojny również przekazy medialne. Warto bowiem zaznaczyć, że stereotypizowanie, również w obrębie płci, jest sposobem na tworzenie uproszczonej wizji świata i rzeczywistości. Stereotyp uniemożliwia dostrzeżenie indywidualnych różnic pomiędzy ludźmi (Aronson, Wilson, Akert, 1997, s. 544). Utrwalony w świadomości społecznej i obarczony stereotypami wizerunek Ukrainy i jej mieszanek w obliczu wojny uległ jednak znaczącej zmianie.

Analiza reprezentacji prasowych Ukrainek w świetle tygodnika „Newsweek Polska” – początek wojny

Przedmiotem analizy w tekście stała się zmiana wizerunku Ukrainek na łamach tygodnika „Newsweek Polska”¹ w chwili wybuchu wojny oraz ponad rok po tym akcie

¹ Tekst w niniejszym fragmencie jest pogłębioną analizą badań podjętych w artykule: A. Balczyńska-Kosman, D. Narożna, *Images of women in media during the war in Ukraine: the analysis of selec-*

agresji Rosji. Jak wspomniano, badanie zawartości „Newsweeka” objęło łącznie 30 numerów pisma, które ukazały się w okresie od 21 lutego do 1 maja 2022 roku (10 numerów), od 2 stycznia do 5 marca 2023 roku (10 numerów, w tym jedno wydanie specjalne) oraz 10 wydań tygodnika w okresie od 4 września do 26 listopada z 2023 roku. W omawianym okresie wojna w Ukrainie stała się bezpośrednim tematem pięciu okładek omawianego pisma (w 2023 r. tylko okładka w numerze specjalnym pisma). W pierwszym z analizowanych numerów „Newsweeka” (nr 8) z 2022 roku temat jeszcze potencjalnego ataku Rosji, został bezpośrednio podjęty w dwóch tekstach w dziale „Newsweek Świat” – w reportażu Mariusza Kowalczyka pt. „Żyjemy na linii frontu” oraz komentarzu Jacka Pawlickiego „Czy Kremlowi opłaca się wojna?” (Pawlicki, 2022). W pierwszym z wymienionych tekstów bohaterkami stają się ukraińskie kobiety, które rozmawiają z działaczkami Polskiej Akcji Humanitarnej, wyrażając swoją wdzięczność Polsce za niesioną pomoc. W artykule kreśli się obraz samotnych, starszych Ukrainek, które żyją w bardzo skromnych warunkach. Jednocześnie z tekstu wyłania się także wizerunek nowych bohaterek Ukrainy – młodych, odważnych, walecznych, a na dodatek z poczuciem humoru. W kolejnym z analizowanych numerów tygodnika temat wojny zdominował całe wydanie, w tym okładkę i tytuł pisma – ten ostatni ukazał się w narodowych barwach Ukrainy. W omawianym dziewiątym numerze „Newsweeka” znalazło się aż sześć obszernych tekstów poruszających problematykę wojny, a wśród nich wywiad, reportaż, analizy polityczne i komentarz, pod wspólnym tytułem: „Rosja atakuje Ukrainę”. Zagadnienie wizerunku Ukrainek w czasie wojny jest najbardziej widoczne w tekście Karoliny Rogalskiej „Ukraińcy w Polsce” (Rogalska, 2022, s. 14). Autorka przedstawia spojrzenie Ukrainek mieszkających od kilku lat w Polsce na wydarzenia wojenne w ojczystym kraju. Z reportażu wyłania się przede wszystkim obraz kobiet pracujących w Polsce, które mimo początkowych trudności zdobyły pracę i opanowały język obcy, zatroskanych o losy najbliższych, którzy pozostali w Ukrainie – zwykle też kobiet: matek czy siostr. Kluczowym problemem dla nich staje się kwestia niesienia pomocy rodakom w walce i chęć sprowadzenia rodzin w bezpieczne miejsce – do Polski. Warstwę merytoryczną tekstu i liczne wypowiedzi kobiet wzmocniają dołączone do tekstu zdjęcia. Numer 10 „Newsweeka Polska” jest niemal w całości bezpośrednio lub pośrednio powiązany z wydarzeniami w Ukrainie (por. „Newsweek Polska”, 2022). W związku z przypadającym w tym czasie Międzynarodowym Dniem Kobiet redakcja pisma poświęca więcej uwagi obecności kobiet w przestrzeni publicznej i zmianom, które się dokonują w świecie za ich sprawą. Tę problematykę zdominował jednak kontekst wojny. Podobnie jak w poprzednio omawianym wydaniu również w niniejszym numerze łamy pisma wypełnił dział: „Rosja atakuje Ukrainę”. Zamieszczono w nim siedem artykułów związanych tematycznie z rosyjską inwazją. Serię otwiera fotoreportaż zatytułowany „Obrazy wojny”, zawierający fotografie ludzi i miejsc, brutalnie zaatakowanych przez okupanta. Bohaterami drugiego tekstu „Nikt nas nie złamie” staje się para prezydencka Ukrainy – Wołodymyr Zełenski i jego żona Olena. Z artykułu wyłania się przede wszystkim wizerunek aktywnej, zwłaszcza w mediach społecznościowych, Pierwszej Damy, która w tragicznych dniach wojny wspiera na różnych płaszczyznach

mieszkanek Ukrainy w walce z przemocą okupanta. Ponadto, w reportażu pt. „Co, jeśli jutra nie będzie” (Karpiuk, 2022, s. 22) w tym samym numerze tygodnika odnotowano relacje uchodźczyń w Polsce. Wśród głosów kobiet przeważają te zatroskane o los i przyszłość rodzin. Tekstu uzupełniają liczne fotografie udręczonych kobiet w różnym wieku rejestrowane podczas ucieczki do Polski. Na uwagę w analizowanym numerze zasługuje także felieton Manueli Gretkowskiej pt. „Wojna jest chorobą męskością”, w którym pisarka nazywa Święto Kobiet w 2022 r. „Nocami i Dniami Kobiet uciekających z Ukrainy” (Gretkowska, 2022, s. 27).

Wśród omawianych dalej wydań tygodnika najbardziej kobiecej wymiar dostrzega się w numerze 11 czasopisma. Wizerunki Ukrainek zdominowały zarówno treść samych artykułów, jak i zawartość zdjęć oraz okładki pisma. W cyklu „Wojna w Ukrainie” znalazło się w sumie dziewięć artykułów. W tekście otwierającym cykl pt. „Życie w dwóch światach” przedstawia się opinie Ukrainek i Polek, którym nieoczekiwanie przychodzi żyć z obcymi rodzinami w jednym domu, prowadzić wspólną kuchnię czy po prostu dostosować się do polskich realiów (Tomczuk, 2022, s. 11–13). Z tekstu wyłania się przede wszystkim wizerunek rozdzielonych rodzin, samotnych kobiet bez partnerów, którzy zostali w Ukrainie, kobiet pozbawionych własnego mieszkania i pracy. Jednocześnie jest to wizerunek dumnych Ukrainek, które pomimo gościnności i zrozumienia Polaków dla tragicznej sytuacji, chcą jak najszybciej się wyprowadzić i usamodzielnąć. Częścią tego złożonego obrazu są też różnice kulturowe między Ukrainą a Polską. Z relacji samych mieszkanki Ukrainy wynika, że ich uwagę przykuwa otwartość Polaków na naród ukraiński oraz brak tradycyjnego podziału ról społecznych na męskie i kobiece, co jest nadal widoczne w Ukrainie w opiniach samych uchodźczyń. W omawianym numerze pisma Ukrainki stają się też bohaterkami fotoreportażu Piotra Wójcika (Wójcik, 2022, s. 14–18). To wykształcone kobiety: adwokatka, archiwistka, trenerka sportowa, ale też przyszła mama, uczennica i sieniorka, która pamięta czasy II wojny światowej. Na uwagę w opisywanym numerze czasopisma zasługuje także tekst pt. „Ranking strachu”, w którym ukraińska dramatopisarka Lena Laguszonkova mówi o realnym budowaniu tożsamości narodowej wśród Ukraińców i Ukrainek oraz „wyzbywaniu się niewolnika w sobie i wszystkiego co radzieckie” (Karpiuk, 2022a, s. 32). Obrazy Ukrainek nakreślone są także w dwóch następujących tekstach z omawianego wydania „26 godzin do Polski” (Żądło, 2022, s. 33–35) oraz „Opowieści z miasta widma” (Świąchowicz, 2022, s. 37–40). W numerze 12 pisma „Newsweek Polska” problematyka wojny w zdecydowanej części odnosi się do wpływu na sytuację społeczno-polityczną i stabilność państw. Perspektywa „zwykłego” człowieka staje się przedmiotem zainteresowania Renaty Kim w artykule „Inna twarz” (Kim, 2022, s. 22–25). Autorka porusza temat podziału między Ukraińcami i Polakami w kontekście przyjęcia uchodźców w Polsce, zwracając uwagę, że stereotypy czy uprzedzenia utrzymujące się latami między sąsiadującymi narodami, za sprawą inwazji rosyjskiej nagle zniknęły. Choć kobiety nie są tu bohaterkami pierwszoplanowymi, pojawiają się na zdjęciach ilustrujących tekst. Z kolei w numerze 13 analizowanego pisma, po raz pierwszy od wybuchu wojny redakcja zrezygnowała z działu „Wojna w Ukrainie”, choć temat ten jest pośrednio poruszany w kilku tekstach o zróżnicowanej tematyce społeczno-politycznej. Okładkę pisma i powiązany z nią tekst zdominowały tym razem męskie wizerunki walczących Ukraińców z Braćmi Kliczko na czele. Kobiety ukazane w dość stereotypowych rolach, przede wszystkim jako ofiary wojny, pojawiają się natomiast w treści arty-

kułu poświęconego pomocy niesionej przez Polaków uchodźcom (Kim, 2022a, s. 30–34). W kolejnym wydaniu „Newsweeka” tematyka wojny w Ukrainie konkuruje już z innymi zagadnieniami. Konrad Sadurski w artykule pt. „Polsko-ukraińska unia pracy” omawia zmiany na rynku zatrudnienia związane z przyjazdem ponad 2 mln Ukraińców z dziećmi do Polski i z kolei z odpływem zatrudnionych tu Ukraińców (Sadurski, 2022, s. 55–57). Tekst tym samym porusza problem wyzwań, z jakimi mierzą się przede wszystkim Polki i ich bliscy, obawiający się o utratę miejsc pracy. Okładka następnego, świątecznego numeru pisma jest bardzo symboliczna i nawiązuje kolorystycznie nie tylko do Świąt Wielkanocy, ale przede wszystkim do barw narodowych Ukrainy. W numerze 15 większość artykułów opublikowana została w obszernym dziale „Newsweek na Wielkanoc”. W zdecydowanej też części tekstów, autorzy więcej uwagi poświęcają Rosji w kontekście wywołanej wojny (por. Karpiuk, 2022b, s. 13–16; Pawlicka, 2022, s. 24–27; Nowicki, 2022, s. 89–91). Z artykułu Doroty Romanowskiej wyłania się obraz Ukrainki matki – opiekunki dziecka chorego na nowotwór, której nieoczekiwanie przyszło wyruszyć w długą i trudną podróż, która może się okazać jedyną szansą na pokonanie choroby (Romanowska, 2022, s. 28–32). Wizerunek ten wpisuje się w stereotypowy obraz kobiety – matki, opiekunki domowego ogniska. W numerze 16 prezentowanego tygodnika zagadnienie wizerunku Ukrainy i jej mieszkankę porusza tekst Małgorzaty Świąchowicz, dotyczący zagadnienia dezinformacji i fake-newsów w przestrzeni medialnej (Świąchowicz, 2022a, s. 20–23). Zwolennicy teorii spiskowych w Polsce widzą zagrożenie w uchodźcach wojennych z Ukrainy, nie tylko w związku z burzliwą przeszłością w relacjach polsko-ukraińskich, ale także z uwagi na obawy przed zrujnowaniem gospodarczym i napięciami społecznymi w Polsce. W tym kontekście pojawia się problem strachu przed utratą zatrudnienia oraz zagrożeń na rynku pracy i tych dotyczących poziomu zarobków kobiet (Świąchowicz, 2022a, s. 23). Stronę merytoryczną tekstu uzupełnia ilustracja Pawła Kuczyńskiego, na której pojawia się maszerująca kobieta, objuczona bagażem i trzymająca za rękę dziecko. W tle mrocznego obrazu można znaleźć ruiny osiedla (Świąchowicz, 2022a, s. 20–21).

W ostatnim z analizowanych wydań czasopisma „Newsweek Polska” (nr 17) z roku 2022, problematyka wojny nie była już tematem pierwszoplanowym, jednakże w tym wydaniu w artykule „Miał być ślub” w świadomości czytelnika utrwala się wstrząsający obraz ofiar gwałtów rosyjskich żołnierzy na kobietach i dziewczynkach. Część z tych kobiet trafia do Polski, w poszukiwaniu pomocy medycznej i psychologicznej. Drastyczny opis rosyjskich zbrodni na Ukrainkach i ich dzieciach wzmacnia jeszcze duże zdjęcie otwierające wymieniony tekst – obraz kobiet protestujących przed ambasadą rosyjską w Wilnie. Fotografie, na których kobiety stoją lub klęczą – odwrócone, półnagie i pokrwawione z czarnymi plastikowymi workami na głowach, obiegły świat (Świąchowicz, 2022a, s. 14–15). Ten dosadny i łamiący stereotypy płciowe przekaz pozostaje w pamięci czytelnika na dłużej.

Analiza reprezentacji prasowych Ukrainek w świetle tygodnika „Newsweek Polska” – perspektywa roku

Przechodząc do wizerunków Ukrainek w wydaniach „Newsweeka” z tego roku już wstępna analiza zgromadzonych materiałów wykazuje spadek zainteresowania problematyką wojny w Ukrainie oraz tym samym losem mieszkankę Ukrainy. Analiza z roku

2023 objęła łącznie 20 numerów pisma (10 numerów z początku roku 2023 i tyle samo wydań od września do końca listopada 2023 roku). Założeniem badania było wykazanie zmian w reprezentacjach medialnych Ukrainek na początku 2022 i 2023 roku w charakteryzowanym tygodniku. W pierwszym z analizowanych w 2023 roku numerów pisma, żaden z tekstów nie porusza problematyki wojny w Ukrainie, zarówno w bezpośredni, jak i pośredni sposób. Nieobecny jest też praktycznie wątek mieszkanek Ukrainy. W numerze drugim tygodnika pojawia się reportaż z frontu autorstwa Mateusza Lachowskiego pt. „Szczury Sołogradu”, w którym jedną z bohaterek staje się ukraińska żołnierka Iryna – komandoska i oficerka prasowa 93. Brygady Zmechanizowanej – elitarniej jednostki, która wślawiła się w 2014 r. obroną lotniska w Doniecku. Kobiety w niestereotypowej roli żołnierki w pełnym umundurowaniu, podczas rozmowy z innymi żołnierzami, którzy śpią w piwnicy, utrwała zdjęcie dołączone do tekstu (Lachowski, 2023, s. 51–53). Z kolei w numerze trzecim pisma „Newsweek” z 16–22 stycznia 2023 r. w dziale „Ukraińcy i wojna” zamieszczony zostaje tekst Agnieszki Żądło pt. „W Buczy nie ma świąt”, opisujący skalę zniszczeń wojennych i dramatów ludzkich z perspektywy jej mieszkanek. Bohaterkami tego materiału (również w formie zdjęć) stają się Ukrainki: matki, żony, córki, babcie, ale też nauczycielki, przedsiębiorczynie (właścicielka kawiarni), członkinie miejscowego chóru. Numer czwarty omawianego tytułu całkowicie pomija problematykę wojny w Ukrainie, skupiając się na wewnętrznych sprawach naszego państwa. W ostatnim ze styczniowych wydań „Newsweeka” zamieszczony został natomiast obszerny wywiad z byłym ministrem obrony Ukrainy pt. „Wszystko albo nic” autorstwa Jacka Pawlickiego, w którym porusza się możliwe scenariusze przebiegu wojny w 2023 roku (Pawlicki, 2023). Choć w materiale nie pojawia się wątek Ukrainek w kontekście wojny, jednak odnotować należy ich obecność w rolach ofiar wojny na zdjęciu zrujnowanej Buczy, sąsiadującym z tekstem. W numerze szóstym „Newsweeka” w dziale „Wojna w Ukrainie” opublikowano wywiad pt. „Wolność kosztuje”, którego bohaterem jest Damian Duda – polski medyk pomagający Ukraińcom na polu walki (Lachowski, 2023a, s. 47–49). W wymienionym tekście – co może wydawać się nieco zaskakujące, biorąc pod uwagę stereotypowe role, w których nader często kobiety są ukazywane w mediach – nie pojawia się natomiast wątek Ukrainek ratujących życie innym ludziom np. sanitariuszek wojennych. Problem pomocy psychologicznej najmłodszym ofiarom wojny, między innymi dziewczętom, poruszony został w artykule zamieszczonym w siódmym numerze omawianego pisma zatytułowanym „Rany dzieci” (Żądło, 2023, s. 50–53). W obszernym reportażu z bogatym materiałem zdjęciowym opisuje się nie tylko tragiczne losy najmłodszych ofiar inwazji rosyjskiej, ale również podkreśla potrzebę rehabilitacji psychiki dzieci po traumatycznych przejściach wojennych. W następnym wydaniu „Newsweeka” (nr 8) mimo, że temat Ukrainy pojawia się w dwóch tekstach („Do zobaczenia w Europie” oraz „Prezydent na miarę czasów”), w żadnym z nich obecność kobiet nie jest wyraźnie zaznaczona. Pośrednio wspomina się o Ukrainkach w wywiadzie udzielonym przez Witalija Kliczkę mera Kijowa i byłego mistrza bokserskiego: „Putin nie potrzebuje Ukraińców. On chce Ukrainy, ale bez Ukrainek i Ukraińców. Chce naszej ziemi bez jej mieszkańców” (Lachowski, 2023b, s. 48). W tym samym numerze pisma na ostatniej stronie znajduje się także zapowiedź specjalnego wydania „Newsweeka” pt. „365 dni wojny w Ukrainie” („Newsweek”, 2023). W numerze dziewiątym czasopisma, czyli od 27 lutego do 5 marca 2023 r., nie odno-

towano jakiegokolwiek formy reprezentacji Ukrainek na łamach pisma. Z kolei wydanie specjalne „Newsweeka” (nr 1 z 2023 r.) poświęcone jest w całości Ukrainie (*Ukraina*, 2023). Redakcja podzieliła numer na bloki tematyczne: „Wojna”, „Ukraina”, „Świat” i „Polska”. Pod względem badawczym najciekawszych materiałów związanych z reprezentacjami medialnymi Ukrainek dostarczają artykuły z ostatniego działu, w szczególności dwa teksty. W rozmowie Jacka Tomczuka z Maciejem Duszczykiem – specjalistą do spraw migracji, pt. „Dwa miliony w dom” zwraca się uwagę na obawy Polaków dotyczące uchodźczyń z Ukrainy – polskie kobiety boją się, że Ukrainki odbiorą im mężów, zabiorą pracę i ograniczą sprawny dostęp do usług medycznych. W tekście podkreśla się, że o ile przed wojną 65% migrantów stanowili mężczyźni, po wybuchu wojny te proporcje znacząco się zmieniły, ponieważ w większości w fali uchodźców przybyły kobiety z dziećmi (*Ukraina*, 2023, s. 78). W tym samym artykule poruszony jest problem integracji społeczności uchodźców w Polsce, a w szczególności Ukrainek, co w sytuacji długotrwałego bezrobocia tych kobiet, tymczasowego zamieszkania w pensjonatach czy hotelach w Polsce, korzystania z pomocy materialnej udzielanej przez państwo polskie czy po prostu braku znajomości języka polskiego, nie jest łatwym zadaniem. Do tego dochodzi jeszcze stres wojenny mieszkanek Ukrainy. Wątki uchodźcze w omawianym wydaniu specjalnym „Newsweeka”, związane przede wszystkim z przyjęciem Ukrainek przez społeczeństwo polskie oraz podjęciem pracy, zostały nakreślone również w artykule Agnieszki Żądło pt. „Nasz najcięższy rok” (*Ukraina*, 2023, s. 82–86). Bohaterki reportażu, w tym fotografii: przedsiębiorczyni, matka, logopedka, przedszkolanka, poetka, pisarka, dziennikarka, nauczycielka i dyrektorka szkoły, dzielą się swoimi doświadczeniami i obawami wynikającymi z konieczności opuszczenia rodzimej ziemi.

Analiza numerów pisma od początku września do końca listopada w roku 2023 wykazała całkowity brak reprezentacji medialnych Ukrainek na łamach „Newsweeka”. Poruszony został jednak temat wojny w Ukrainie w trzech numerach pisma, czyli: 39, 46 i 47 i to raczej w kontekście relacji polsko-ukraińskich przebiegających pod hasłem „wojna na półtora roku zamieniła politykę konfrontacji w bezprecedensowe wsparcie, które powoli się kończy” (Stankiewicz, 2023, s. 27).

Wnioski

Po przeanalizowaniu 30 numerów ogólnopolskiego czasopisma – „Newsweek Polska” z lat 2022 i 2023 ustalono, że obraz Ukrainek prezentowany na łamach „Newsweeka” jest bardzo zróżnicowany i w przeważającej części wolny od stereotypów. Potwierdza się hipoteza, że agresywna polityka Rosji i inwazja tego państwa, na początku 2022 roku na Ukrainę, ukazywane na bieżąco w przekazach medialnych, w istotnym stopniu przyczyniły się do zmian w sposobach relacjonowania współczesnej Ukrainy i jej mieszkanek w Polsce. Dotychczasowy obraz Ukrainek, zakorzeniony w stereotypowym myśleniu o nich jako o matkach i żonach tworzących ogniskowo domowe czy emigrantkach przyjeżdżających do Polski w celach zarobkowych, rozszerzył się o nowe perspektywy. Mimo że kobiety ukazywane są w wielu przypadkach jeszcze w tradycyjnych rolach matek, żon, córek, opiekunek domowego ogniska, ofiar wojny oraz uchodźczyń, jednak taki wizerunek coraz częściej przełamany jest obrazem Ukrainek jako

kobiet walczących ramię w ramię z mężczyznami o wolność swojej ojczyzny (żołnierki, komandoski). Reprezentacje kobiece w „Newsweeku” to także mimo przeciwności losu i warunków wojny, obrazy kobiet aktywnych zawodowo i społecznie (role organizatorek pomocy Ukrainie, przedsiębiorczyń, intelektualistek). Wizerunki Ukrainek w polskim tygodniku opinii „Newsweek Polska” w czasie wojny z Rosją cechuje duże zróżnicowanie reprezentacji medialnych zarówno w tekstach, jak i w warstwie graficznej – od obrazów ofiar wojny do niestereotypowych ról kobiet walczących z wrogiem czy organizatorek nowego życia w Polsce. Warto ponadto zaznaczyć, iż analiza porównawcza wydań pisma z początku 2022 roku i numerów z roku 2023 wykazała w tych ostatnich zdecydowanie mniej teksów poświęconych tematowi wojny w Ukrainie, a tym samym sytuacji Ukrainek, co może świadczyć o zmniejszeniu zainteresowania redakcji problematyką naszych wschodnich sąsiadów, jako reakcji na oczekiwania czytelników, którzy być może poszukują już innych tematów niż wojna.

Author Contributions

Conceptualization (Konceptualizacja): Alina Balczyńska-Kosman

Data curation (Zestawienie danych): Alina Balczyńska-Kosman

Formal analysis (Analiza formalna): Alina Balczyńska-Kosman

Writing – original draft (Piśmiennictwo – oryginalny projekt): Alina Balczyńska-Kosman

Writing – review & editing (Piśmiennictwo – sprawdzenie i edytowanie): Alina Balczyńska-Kosman

Competing interests: The author have declared that no competing interests exist
(Sprzeczne interesy: Autor oświadczył, że nie istnieją żadne sprzeczne interesy)

Bibliografia

- Adamus-Matuszyńska A. (2010), *Rzecznik i wizerunek organizacji*, w: *Rzecznictwo prasowe. Teoria, praktyka, konteksty*, red. K. Gajdka, Z. Widera, A. Adamus-Matuszyńska, Wydawnictwo Naukowe Unikat-2, Katowice.
- Aronson E., Wilson T. D., Akert R. M. (1997), *Psychologia społeczna. Serce i umysł*, Wydawnictwo Zysk i S-ka, Poznań.
- Balczyńska-Kosman A. (2017), *Wielowymiarowość partycypacji kobiet w systemach medialnych a polityka równości*, Wydawnictwo Naukowe WNPiD UAM, Poznań.
- Balczyńska-Kosman A., Narożna D. (2023), *Images of women in media during the war in Ukraine: the analysis of selected Polish magazines*, w: *The War in Ukraine. (Dis)information – Perception-Attitudes*, red. M. Musiał-Karg, N. Lubik Reczek, International Relations in Asia, Africa and the Americas, Peter Lang, Berlin, vol. 17.
- Braden M. (1996), *Women Politicians and the Media*, The University Press of Kentucky, Lexington.
- Gretkowska M. (2022), *Wojna jest chorobą męskością*, „Newsweek Polska”, 7–13.03, nr 10.
- Karpiuk D. (2022), *Co, jeśli jutra nie będzie*, „Newsweek Polska”, 7–13.03, nr 10.
- Karpiuk D. (2022a), *Ranking strachu*, „Newsweek Polska”, 14–20.03, nr 11.

- Karpiuk D. (2022b), *Wojna i ukryte winy*, „Newsweek Polska”, 11–18.04, nr 15.
- Kim R. (2022), *Inna twarz*, „Newsweek Polska”, 21–27.03, nr 12.
- Kim R. (2022a), *Z porywu serca*, „Newsweek Polska”, 28.03–4.04, nr 13.
- Kowal P., Wapiński M. (2014), *Wolność i pomarańcz. Obraz pomarańczowej rewolucji w polskich mediach*, w: *Obraz współczesnej Ukrainy w mediach w Polsce*, red. I. Hofman, J. Maguś, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin.
- Lachowski M. (2023), *Szczury Solegradu*, „Newsweek Polska”, 9–15.01, nr 2.
- Lachowski M. (2023a), *Wolność kosztuje*, „Newsweek Polska”, 6–12.02, nr 6.
- Lachowski M. (2023b), *Do zobaczenia w Europie*, „Newsweek Polska”, 20–26.02, nr 8.
- Lesiewicz E. (2014), *Ukraiński ruch kobiecy – Femen*, „Środkowoeuropejskie Studia Polityczne”, nr 3, s. 92, http://ssp.amu.edu.pl/wp-content/uploads/2014/03/SSP_2013_4_091-104.pdf, 25.05.2022.
- Mikułowski-Pomorski J. (2012), *Jak narody porozumiewają się ze sobą w komunikacji międzykulturowej i komunikowaniu medialnym. Nowa edycja*, TAIWPN Universitas, Kraków.
- Narozna D. (2018), *Uwarunkowania funkcji rzecznika prasowego w Polsce. Teoria i praktyka*, Wydawnictwo Silva Rerum, Poznań.
- „Newsweek Polska” (2022), 07–13.03, nr 10.
- „Newsweek Polska” (2023), 20–26.02, nr 8.
- Nowicki M. (2022), *III światowa czy tylko zimna wojna?*, „Newsweek Polska”, 11–18.04, nr 15.
- Obraz współczesnej Ukrainy w mediach w Polsce* (2014), red. I. Hofman, J. Maguś, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin.
- Pająk-Patkowska B. (2012), *Stereotyp kobiety i polityka – stagnacja czy ewolucja?*, w: *Gender jako determinanta w przestrzeni prywatnej i publicznej*, red. A. Balczyńska-Kosman, I. Andruszkiewicz, J. Kałużna, E. Kania, Wydawnictwo Naukowe WNPiD, Poznań.
- Pawlicka A. (2022), *Jak hartował się putnizm*, „Newsweek Polska”, 11–18.04, nr 15.
- Pawlicki J. (2022), *Czy Kremlowi oplaca się wojna?*, „Newsweek Polska”, 21–27.02, nr 8.
- Pawlicki J. (2023), *Wszystko albo nic*, „Newsweek Polska”, 30.01–05.02, nr 5.
- Podhorecki L. (2022), *Dzieje Ukrainy*, Bellona, Warszawa.
- Rogalska K. (2022), *Ukraińcy w Polsce*, „Newsweek Polska”, 28.02 – 06.03, nr 9.
- Romanowska D. (2022), *Zabieraj syna i jedź go leczyć*, „Newsweek Polska”, 11–18.04, nr 15.
- Rybak A. (2017), *Kobiety w społeczeństwie i polityce Ukrainy*, w: *Kobiety w sferze publicznej. Perspektywy interdyscyplinarne problemu*, red. M. Pataj, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń
- Sadurski K. (2022), *Polsko-ukraińska unia pracy*, „Newsweek Polska”, 4–10.04, nr 14.
- Stankiewicz A. (2023), *Polska i Ukraina się policzują*, „Newsweek Polska”, 25.09–1.10, nr 39.
- Strykowska A. (2014), *Wizerunek Ukrainy i Ukraińców w „Nie – dzienniku cotygodniowym” w latach 2004–2013*, w: *Obraz współczesnej Ukrainy w mediach w Polsce*, red. I. Hofman, J. Maguś, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin.
- Święchowicz M. (2022), *Opowieści z miasta widma*, „Newsweek Polska”, 14–20.03, nr 11.
- Święchowicz M. (2022a), *I kłamstwo się niesie*, „Newsweek Polska”, 19–24.04, nr 16.
- Tomczuk J. (2022), *Życie w dwóch światach*, „Newsweek Polska”, 14–20.03, nr 11.
- Tymkiv Y. (2009), *Ukraina wobec problemów i instytucjonalizacji bezpieczeństwa europejskiego*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń.
- Ukraina* (2023), „Newsweek Polska”, wydanie specjalne, nr 1.
- Women in Politics and Media* (2014), red. M. Raicheva-Stover, E. Ibroshcheva, Bloomsbury, New York–London–New Delhi–Sydney.

Women, Media, and Politics (1997), red. P. Norris, Oxford University Press, New York.

Wójcik P. (2022), *To było tak straszne, że nie umiem tego opowiedzieć...*, „Newsweek Polska”, 14–20.03, nr 11.

Zaworska-Nikoniuk D. (2008), *Wzory kobiecości i męskości w polskiej prasie dla kobiet w XXI wieku*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń.

Żądło A. (2022), *26 godzin do Polski*, „Newsweek Polska”, 14–20.03, nr 11.

Żądło A. (2023), *Rany dzieci*, „Newsweek Polska”, 13–19.02, nr 7.

Media Images of Ukrainian Women in the Era of War with Russia in the Weekly “Newsweek Poland” – a Picture of Changes in Press Representations of Women in the Perspective of the Year of War

Summary

The aim of this article is to present media images of Ukrainian women in the weekly opinion magazine Newsweek Polska at the beginning of the war with Russia, as well as from the perspective of a year after the start of the military actions. The media played a special role in the process of reporting on the course of the Russian-Ukrainian war, portraying Ukrainian women in the varied roles of mothers, wives, caretakers of the household, but also active women, often soldiers fighting against the invader. An analysis of the content of Newsweek’s coverage has shown changes in the ways Ukrainian women are portrayed. Media representations of Ukrainian women in Newsweek, as a consequence of the war, have been transformed – from the stereotypical roles in which women are most often shown, through victims of war, to images of people fighting side-by-side with men. In addition, at the beginning of 2023, the studies showed a decline in interest in the topic of the Russian-Ukrainian war in the pages of Newsweek Polska.

Key words: images, Ukraine, women, war, “Newsweek Polska”